

Nr 430.

Av herr **Wistrand**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen, m. m.

I proposition nr 187 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna en mellan Sverige och Polen träffad uppgörelse angående ersättningen till svenska medborgare och företag för skador, vållade genom polska nationaliserings-, kommunaliserings- eller liknande tvångsåtgärder. Propositionen synes icke lämna en fullständig redogörelse för uppgörelsens innehåll: bestämmelser av betydelse för en rätt förståelse av avtalet synas sålunda finnas i en till propositionen icke fogad bilaga (B). Jag nödgas emellertid hålla mig till de redovisade leden av överenskommelsen.

Innebörden av uppgörelsen är, att polska regeringen mot en ersättning i ett för allt av 116 miljoner kronor köper sig fri från sin internationellt rättsliga och i princip erkända ersättningskyldighet till ett å svensk sida uppskattat belopp av cirka 316 miljoner kronor. Redan denna summa av 316 miljoner innebär emellertid en avsevärd nedsättning från full ersättning. Beloppet skulle sålunda efter 1949 års devalvering utgöra cirka 392 miljoner kronor. Vidare skall beloppet fördelas på en period av sjutton år och motsvarar sålunda en förräntning av föga mer än 2 procent årligen på den reducerade kapitalfordringen; genom fullgörandet av denna blygsamma förräntning av kapitalskulden skall Polen utan något vederlag frikallas även från kapitalskulden.

Globalsumman å 116 miljoner kronor skall erläggas inom 17 år, varvid beloppet uppgives skola erhållas genom successiva avdrag å de svenska likviderna för kol och koks. Skulle emellertid kollikviderna bli större än beräknat, kommer globalsumman att inflyta på kortare tid än 17 år; däremot anger propositionen ej verkningarna av att motsatsen blir fallet.

Av ersättningsbeloppet 116 miljoner kronor avse ej mindre än 110 miljoner kronor Svenska Tändsticks AB:s fordringsanspråk; detta uppgives i propositionen men står ej i det publicerade avtalet och torde sålunda tillhöra avtalets hemliga del. Då Tändsticksbolaget enligt propositionen reducerat sina ersättningskrav med dels under kriget förfallna lånekuponger, dels det å samma tid belöpande koncessionsvärdet, blev bolagets bevakade fordran 220 miljoner kronor. En ersättning av 110 miljoner motsvarar sålunda 50 procent eller en årsförräntning av ej fullt 3 procent av fordringsanspråket. Tändsticksbolaget har förklarat sig berett att antaga en sådan uppgörelse — något varom riksdagen genom propositionen under-

rättats — varför några invändningar mot uppgörelsen i denna del ej kunna göras.

För övriga fordringsägare återstår emellertid endast ett belopp av 6 miljoner kronor. Härmed skola ersättas fordringsanspråk, liggande inom uppgörelsens ram, å ett belopp av »omkring hälften» av 51 miljoner kronor (prop. s. 15), d. v. s. cirka 25 miljoner kronor. 6 miljoner motsvara 24 procent eller en årsförräntning av cirka 1,4 procent av detta belopp. Det har uppgivits, att av dessa 6 miljoner kronor 1 miljon kronor skulle vara reserverade för en fordringsägare och att härigenom täckningsprocenten för de övriga skulle bli än oförmånligare: om detta är riktigt framgår ej av propositionen. Ett antal av dessa missgynnade skadelidande ha så långt ifrån förklarat sig beredda att antaga en sådan uppgörelse, att de tvärtom protesterat däremot, ett svenskt storföretag till och med i upprepade skrivelser. Medan reduceringsprinciperna för Tändsticksbolagets del noggrant redovisas, meddelas i propositionen allenast (s. 15), att de övriga ersättningsanspråken »i många fall måst reduceras beträffande värdet», men det upplyses ej huru dessa reduktioner skett. Det säges dock (s. 17 f), att man vid fördelningen av globalersättningen »givetvis måste taga hänsyn till de resultat, som i förhandlingar med polska regeringen uppnåtts för tillfredsställande av varje anspråk eller grupp av anspråk»; liknande uttalande göres (s. 21) af departementschefen. Huruvida innebörden av dessa uttalanden klargöres av den hemliga bilagan är ovisst; det synes i vart fall vara rimligt, att riksdagen också beträffande dessa skadelidande får kännedom om principerna för reduktionen.

Anledningen till den markant olikartade behandlingen av Tändsticksbolaget och övriga fordringsägare är enligt propositionen skillnaden i den juridiska positionen: Tändsticksbolagets anspråk vilade på internationella avtal, som av Polen brutits, medan övriga skadelidande allenast hade sin grund i åtgärder, som låge inom polsk suveränitet. Riktigheten av denna skarpa distinktion och därav dragna slutsatser synes kunna ifrågasättas. Även annullering av förvärvade rättigheter eller andra, utlänningar drabbande konfiskatoriska åtgärder utan utgivande av full ersättning utgöra brott mot internationell rätt, ådragande Polen skadeståndsskyldighet. Vissa av de missgynnade skadelidandes anspråk ha vidare sin grund i transaktioner, vidtagna efter polska myndigheters uttryckliga godkännande, eller äga karaktären av in-tecknade fordringar i fastigheter, som övertagits av polska staten eller polska städer, vilka tillgodogöra sig fastigheternas både ägande- och bruksvärde, men vägra att infria de å fastigheterna vilande, även enligt polsk rätt kvarstående förpliktelserna. Polska regeringen har, såsom propositionen (s. 10) förmäler, förbundit sig att svara för sina skulder och lämna ersättning för beslagtagna svensk egendom samt för annan genom vidtagna tvångsåtgärder uppkommen skada. Meningskiljaktigheterna begränsa sig sålunda väsentligen till frågan om ersättningens beräkning.

Utformningen av den föreliggande uppgörelsen är i väsentliga avseenden oklar. Sålunda förbinder sig Polen att medgiva successiva avdrag å kollokvider till ett belopp av 116 miljoner kronor att utbetalas till svenska regeringen. Svenska regeringen skall ansvara för att polska regeringen efter full betalning av detta belopp ej skall behöva erlægga annan ersättning; att polska regeringen den 1 januari 1951 skall erhålla alla åtkomsthandlingar och värdepapper avseende ifrågavarande svenska intressen; samt att den från överenskommelsens ikraftträdande ej skall stödja de svenska intressenters anspråk, som omfattas av uppgörelsen.

Av dessa trenne åtaganden blir innebörden av det sista måhända klar med tillhjälp av den hemliga bilagan; det synes dock anmärkningsvärt, att riksdagen genom hemligstämplingen ej får möjlighet att överskåda åtagandets omfattning.

Det andra åtagandet är anmärkningsvärt: Kan regeringen garantera, att den skall kunna till Polen överlämna enskilda medborgares åtkomsthandlingar och värdepapper? De skadelidande ha icke varit representerade vid förhandlingarna; ej heller ha de lämnat någon fullmakt eller förbindelse av angivet innehåll. Det kan ju heller icke rimligen begäras, att de skola avhända sig sina fordringsbevis, innan de äga kännedom om vad de erhålla i komensation därför. Och vad är verkan om de vägra? Påföljden synes vara att regeringen undandrager dem sitt vidare stöd och att de icke erhålla någon ersättning ur globalsumman. Men skall denna då nedsättas? Eller erhålla övriga skadelidande sina ersättningsbelopp höjda? Propositionen uttalar sig icke härom.

Det första åtagandet ter sig likaledes anmärkningsvärt. Svenska regeringen garanterar, att polska regeringen ej skall behöva utgiva någon annan ersättning. Detta synes från polsk sida ha uppfattas så, att polska regeringen av svenska regeringen köpt alla ifrågavarande fordringar. Men huru kan svenska regeringen sälja vad den ej äger? Om skadelidande — vilket icke synes uteslutet särskilt i länder, där främmande stat ej tillerkännes obegränsad immunitet — skulle kunna vid framtida affärsuppgörelser framställa eller inför svensk eller utländsk domstol kvittningsvis eller på annat sätt göra gällande ett ersättningsanspråk, skall då svenska staten även formellt inträda såsom svarande i rättegången eller har polska staten ett regressanspråk mot den svenska för vad den nödgas eller vid en affärsuppgörelse åtager sig att utgiva eller vidkännas?

Polska regeringen har förbundit sig att anse såsom slutgiltigt reglerade »alla polska statens anspråk» mot de svenska intressenterna: globalsumman är »att anse såsom ett nettobelopp» (s. 16). Men huru förhåller det sig med anspråk, som ej formellt — eller reellt — äro polska statens utan t. ex. kommuns eller affärsföretags? Skola dessa betalas fullt, medan den svenska fordringen å samma företag försvinner? Något svar härå lämnas ej i propositionen.

Enligt propositionen skall staten erhålla globalsumman och regeringen därefter äga förfoga över denna. Regeringen avser att på egen hand fastställa de grunder, enligt vilka medlen skola fördelas, och lämnar därom icke annan upplysning än att 110 miljoner kronor äro avsedda för att giva Tändsticksbolaget en 50-procentig täckning av dess ersättningskrav. I övrigt antydast icke fördelningsprinciperna: det säges allenast (s. 21), att regeringen skall uppgöra planen, att hänsyn skall tagas till vad vid förhandlingarna förekommit — vilket dock ej redovisas — att vissa mindre bemedlade fordringsägare skola gynnas, att fördelningen skall ske efter skälighetsgrunder samt att bestämmandet av de skadelidandes ersättning skall ankomma å ett administrativt specialorgan.

Rättvisan kräver, att alla framställda anspråk, som äro rättsligen grundade, erhålla ersättning efter enhetliga och likformiga regler och att sålunda de enligt propositionen missgynnade skadelidande få ersättning i samma proportion till skadans omfattning som Tändsticksbolaget. Den prövande myndigheten bör ha en opartisk och självständig ställning och sålunda vara helt oberoende av den värdering av skadeståndsanspråken, som ägt rum i samband med förhandlingarna.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte beakta vad ovan anförts och, därest propositionen antages, uttala sig för en fördelning av ersättningsbeloppen i anslutning härtill.

Stockholm den 12 april 1950.

Karl Wistrand.
